

”Kulturkanon – det är kanoners!” (kunde han kvädit): Ett svar till Mattias Lundbergs *Kanons koleriska klander*

Toivo Burlin

Det var intressant att ta del av Mattias Lundbergs (2025) svar på min debattartikel om kulturkanon (Burlin, 2025). Eftersom mycket av svaret skjuter bredvid målet, är jag nödgad att kortfattat klargöra de centrala punkterna i min kritik – som har en logik och väldigt lite av koleriskhet. Jag lämnar också en del i sammanhanget mindre väsentliga detaljsynpunkter om både musikhistoriska tolkningar och aspekter av vad som står i kanon från Lundberg därhän – i en del har vi nog komplementära perspektiv och kunskaper. Annat utvecklas bättre i forskning än i polemik. Jag förstår att Lundberg kan ha uppfattat kritiken av ”musikkanon” som personlig, men den är riktad mot kulturkanonprojektet i dess helhet och musikurvalet i musikkanon i relation till detta. Lundberg har gjort urvalet av musikverken samt skrivit motiveringarna och bör stå för det och kunna ta kritiken – det fanns också visst beröm! – men gärna också ge en rimlig motivering till urvalet. Det gör han till viss del i sitt svar, men det återstår en hel del obesvarat. Jag ser också en skillnad mellan våra respektive synsätt på både musikvetenskapens uppgift och den professionelle forskarens samhällsansvar – mer om det i slutet av denna text. Att tydliggöra skillnader i uttalade värderingar och perspektiv tror jag i grunden är nyttigt: det är mycket som kan tas för givet som gemensamt inom vår disciplin, men grundläggande synsätt, mål och metoder, liksom resurser, kan skilja sig åt – även inom humaniora och musikområdet generellt. Skillnader kan ibland ha med olika ”tankestilar” (Fleck, 1935) att göra, om än de inte direkt är regionalt betingade.

Rekapitulation

Det framstår som att Lundberg inte läst min text rakt igenom och sett det övergripande resonemanget – då hade han nog bättre förstått logiken. Därför vill jag ge en rekapitulation av min text. På inget sätt har jag i min debattartikel hävdad att han (eller övriga sakkunniga) tillhör Sverigedemokraterna. Jag gör i stället en ytterst rimlig ideologisk analys av kulturkanonprojektet – som Lundberg hoppar över i sitt svar som oväsentlig – vilket är kärnpunkten i min kritik. Detta har inte något med partipolitik att göra, som ligger utanför denna tidskrifts intresseområden, utan med mer grundläggande ideologi, specifikt ideologi om kultur. Där är Sverigedemokraterna, initiativtagarna, mer explicit kulturkonservativa än övriga partier. Jag menar att detta tydligt haft betydelse för formulerandet av en kulturkanon och formen för densamma (*Principprogram 2023 Sverigedemokraterna*).

Min övergripande huvudfråga i min första debattartikel var, formulerad på annat sätt: *Från vilken position, eller med vilket (ideologiskt) perspektiv, är kulturkanon och "musikkanon" formulerad, vemns röst är det som talar? Hur har urvalet gått till?* Jag gör också en analys av innehållet i "musikkanon". Notera: det är bara den delen jag diskuterar, mycket lite gällande övriga kulturkanon (som psalmerna under kategorin religion, där Lundberg har rätt i detaljer). Jag rör mig från en analys av den ideologiska bakgrunden, via en kritik av musikkanon i relation till denna bakgrund och en analys av det faktiska innehållet och vad som saknas ("Musikkanon till doms"), till en sammanfattande kritik och en resonerande del ("Ett konstruktivt förslag...") om hur det skulle kunna ha gjorts istället, *om man måste* ha något liknande en nationell kanon (det vill säga, jag prövar att argumentera för något jag inte tror på) med "fält" i stället för "verk, till de uppenbart retoriska slutorden att kanon bör "skändas" och dekonstrueras. Där tar jag avstånd från en *nationalistisk* kanon (SVT Nyheter, 2025; Svensson, 2025). Dessa ordval används, liksom ordet tyranni, för ett syfte: de pekar på "tyranniet" i det ur vetenskaplig synvinkel snäva och selektiva kanonformen/konceptet och, som jag ser det, de auktoritära dragen i kulturkanon som helhet. På en övergripande nivå syftar det därtill på det samhällsklimat som utformningen av kanon reflekterar – och på sätt och vis bidrar till. Det är det som jag menar med "att aktivt bidra till ideologiproduktion". Kritiken gäller ideologin som *bias* i detta projekt – förstås inte statliga utredningar generellt, vilket inte ska behöva påpekas (Lundbergs flit och strävsamhet har heller inte ifrågasatts!).

Min utgångspunkt är förstås inte att jag vill ha min egen kanon i stället, som Lundberg grundlöst hävdar – exemplen på annan musik som jag ger, som Calle Jularbo, finns för att tydliggöra luckor och *bias* i musikkanon; detta framgår i texten. Jag undersöker alltså hur den ideologiska utgångspunkten – utifrån den faktiska slutprodukten, betänkandet *En kulturkanon för Sverige* – eventuellt visar sig i musikurvalet. För Lundberg ger inget trovärdigt svar på varför hälften av musiken är konstmusik från mitten av 1900-talet och att populärmusik i stort sett helt saknas. Jag tycker frågan är väsentlig. Lundberg har, tror jag, inget emot populärmusik, men i detta sammanhang värderas den inte som "musik med kvalitet" – vilket måste betraktas som en subjektiv (men inte vetenskapligt giltig) värdering. Svaret tycks givet utifrån de invecklade resonemang som Lundberg för i sitt svar: det finns en kulturkonservativ (eller kanske bildningskonservativ) utgångspunkt med ett särskilt positivt värderande av "den högre konsten" (för musik: västerländsk konstmusik) som genomsyrat de övergripande riktlinjerna och utgångspunkterna från kommittén till expertgrupperna. Det är lätt att se detta vidare mönster eller tankestil: att Lundberg (2025) i sitt svar flitigt citerar Harold Bloom bekräftar, som jag ser det, detta (jfr. Andersson & Forsberg, 2025). Sedan är det förstås möjligt att Lundberg ändå anser sig ha upplevt dubbelt armlängds avstånd och gjort sitt eget självständiga urval, vilket jag öppnade för i min analys av musikkanon. Men hur ska man veta det eller tro honom när listan – och betänkandet i dess helhet – ser ut som det gör?

Detta är helt centralt i min kritik: att betänkandets specifika kultur- och historiesyn sår tvivel om både egentliga intentioner och grunderna för urvalet. Det råder en bred kännedom om att kulturkanonprojektet väsentligen har en kulturkonservativ grund, det är inte mitt påhitt – både partier och kapitalstarka grupperingar med närbesläktade

”Kulturkanon – det är kanoners!” Ett svar till Mattias Lundberg

uppfattningar har utövat inflytande på idén om en kulturkanon, möjligen också på innehållet i betänkandet (*Principprogram 2023 Sverigedemokraterna*; Andersson & Forsberg, 2025). Det är också lätt att hitta information om de flesta medlemmarna i kommittén, som pekar på uppenbara ideologiska och andra *bias* och beroendeförhållanden (ett omdiskuterat exempel i konstkanon är inkluderingen av Hilma af Klint).

Lundberg argumenterar för att han och de andra i expertgrupperna bara har gjort sin del som sakkunniga inom sitt fält och inte haft något alls att göra med vad som står i betänkandets första delar (kap. 1–4). Men, även om det varit så i praktiken, är det en helt orimlig position: betänkandet läses ju som en helhet. De medverkande experterna bör ha känt till projektets såväl politiska som ideologiska grund och utgångspunkt och trots eller tack vare detta valt att medverka med sin expertis. Jag hyser förstås inga tvivel om Lundbergs demokratiska kompass. Att han och övriga inte ska behöva ta ansvar för hur deras listor kan tolkas i relation till det politiska initiativet och den ideologiska grundsynen i projektet är dock inte acceptabelt. Självklart hänger det ihop.

Tjänstemannens och forskarens samhällsansvar

Lundberg relativiserar sitt bidrag till kulturkanon med att det är ett bland många uppdrag som han haft som sakkunnig. Han ser sig som oberoende tjänsteman och jag hyser respekt för hans hållning. Men jag delar den inte – av principiella skäl. Man kan fråga sig: ska tjänstemannen stå till tjänst överallt, oberoende av vem som ber en? Har man något ansvar för hur ens kompetens används? Är man alltid till salu – eller inte? Denna övergripande, mer etiska fråga får mig osökt att tänka på seriefiguren *Bamse* och hans förvandling. I 1970- och 80-talens tappning hjälpte han bara de svaga i samhället; han skulle aldrig ha ställt upp för Krösus Sork – därför att Bamse hade en moralisk och etisk kompass, men också för att det anknöt väl till tidsandan. I dag, i modern form, när figuren ägs av ett större kommersiellt förlag, hjälper Bamse även mycket rika individer (Krösus har mystiskt försvunnit), som att vakta juveler åt en förklädd Reinhard Räv (en ny skurk, som inte är kapitalist), för Bamse ”han hjälper alla”. Detta är förstås en humoristisk metafor. Poängen är att politiska ideologier och samhällsklimat, oavsett riktning, har betydelse – musik och annan kultur står ingalunda fri från påverkan. Det blir särskilt tydligt i en sådan här ideologiskt grundad utredning – som därtill är framtagen i en tidsepok som uppvisar starka tendenser till extremism. Därför kan ställningstaganden och deltaganden påverka trovärdigheten: Det är viktigt att som humanistisk eller samhällsvetenskaplig forskare förstå samtidens diskurser, makt och ideologier, och kunna ställa sig utanför eller i aktiv motsatsposition. Med det vill jag säga att ett sätt att ta ansvar som forskare och medborgare är att inta kritiska, reflekterande positioner: genom att utöva motstånd mot det som man tycker är fel och att inte alltid följa konsensus. Jag saknar ett maktkritiskt, reflexivt perspektiv i Lundbergs text, som till varje pris vill försvara kulturkanonprojektet. Den lista med musik som han satt samman ingår nu i ett slags virtuellt monument över svensk kultur, med oklara konsekvenser – men hur tar han ansvar för den? Vilken makt ser Lundberg att han själv har? Det vore intressant att få höra mer om. Jag tror på hans goda intentioner – förhoppningsvis tror han även på mina. Inte desto mindre är jag mycket

förvånad över att han tycks genuint överraskad inför hur kulturkanon kan uppfattas av den som inte har skrivit den, bara tagit del av den som ett färdigt dokument. Kritiken kan för all del göras övergripande. För detta kulturkanonprojekt är på många sätt – tvärtemot vad Lundberg hävdar – ingen vanlig statlig utredning. Den handlar inte om att bara staka ut en generell väg för prioriteringar i kulturpolitiken, utan om att slå fast ett bestämt material som ett slags profana (och nationellt) sakrosankta urkunder. Kulturkanon är från det perspektivet utan tvekan en slags propaganda – det är svårt att se det på annat sätt – och i den har musikkanon blivit en del. Den måste också betraktas i relation till regeringens övriga kulturpolitik, som är väl känd – oavsett om man uppskattar den eller inte. Lundbergs signalerade apolitiskhet är också ett ställningstagande.

Olika perspektiv på musik?

Men jag tror att mina och Lundbergs humanistiska och musikvetenskapliga perspektiv skiljer sig åt på åtminstone ett principiellt plan. För undertecknad ingår ”musik” i komplexa samhälls-, diskurs- och maktrelationer, och musikalisk ”kvalitet” är ingen *a priori*-egenskap – vilket *de facto* omöjliggör en kanon utifrån sådana grunder. Musik kan inte heller reduceras till kategorin upphovsrättsskyddade ”verk”, som nu delvis är grund för urvalet i hela kulturkanon – musik är lika mycket helt andra saker (verkkonceptet är inte Lundbergs, men han har accepterat det). Jag tror alltså heller inte, som Lundberg, att en ”latent, dynamisk etc.” kanon redan i sig existerar och kan beskrivas (2025, s. 1). Det finns förstås mängder med föreställningar i kulturen och samhället om exempelvis musikverk och låtar i olika genrer, om vad som är bra och dåligt, viktigt och oviktigt, men en kanon i den mening vi här talar om är något som skapas. Jag menar sålunda att en ”objektiv” kanon alltså *inte* kan beskrivas (jfr. Lundberg, 2025, s. 2) – urvalet är en handling av makt, för det finns alltid det som väljs bort. Musikhistoriebeskrivning (vilket musikkanon inte är) är därför något som är behäftat med många svårigheter och fallgropar. Lundberg tycks däremot – åtminstone i sitt svar – inta en obekymrad inställning till de samhälleliga och sociala relationerna i historien och nutiden. Han tycks anse att olika kanon redan finns ”därute” och bara behöver upptäckas och sedan förpackas i en färdig lista att presentera för de oinvigda; han verkar därmed se urvalet av musik till kanon som närmast objektivt giltigt – en besynnerlig, positivistisk eller icke-relativistisk position (och här är vi nog nära pudelns kärna). Den är, enligt Lundberg, den ”receptionsmässigt påvisbara” kanon (2025, s. 3). Han verkar därför snarast se kulturkanon som en bildningsgåva till medborgare som saknar kännedom om Sveriges historia och kultur – en närmast paternalistisk uppfattning, som också har uttryckts av andra inom kulturkanonprojektet. Lundberg ger här explicit uttryck för sin egen kultursyn och som han tycks knyta an till, bland annat äldre socialdemokratisk folkbildningstradition; ett högkulturellt orienterat, samtidigt demokratiskt synsätt, med vissa i grunden elitära eller auktoritära stråk (med direkta föregångare i 1800-talets bildningsborgerlighet). Men ”det receptions-mässigt påvisbara” ter sig troligen mycket olika beroende på vem man frågar – vi kan få många, helt skilda kanon om musik. Det är ju exempelvis en mycket specifik kategori lyssnare som skulle kunna nämna något som närmar sig Lundbergs urval. Däri finns en skillnad mellan våra perspektiv: från undertecknads mer kritiska utgångspunkt

”Kulturkanon – det är kanoners!” Ett svar till Mattias Lundberg

accepteras inte föreställningen att kulturprodukter har givna, objektiva kvaliteter som gör dem till särskilt viktiga föremål för ”bildning”, samt att kunskap om just dessa är något som mindre kunniga bör tillägna sig. Den idén må ha varit bärande för både SAP, ABF och Unesco, men jag ifrågasätter den likafullt som vetenskapligt meningsfull. Kanske tror Lundberg på det han skriver, men *bildning* (eller breda kunskaper) handlar i hög grad om *utbildning* – för att utveckla ett eget (exempelvis estetiskt) kunnande, omdöme eller smak. Jag betraktar, till skillnad från Lundbergs ”receptionsmässigt påvisbara”, kanon som diskursiva konstruktioner och inte minst uttryck för många nivåer av makt, som skär genom historien, ibland utan vår omedelbara vetskap. Jag menar att detta också syns i musikkanon. Ska jag våga mig på en sammanfattande analys av grunden för innehållet i kultur- och musikkanon ser jag åtminstone två huvuddiskurser och tankestilar samverka: en bildningskonservativ, som premierar ”den högre konsten”, specifikt västerländsk konstmusik framför annan musik, samt ett par-tre samverkande, primärt äldre musikvetenskapliga eller musikhistoriska diskurser som premierat en måttfullt modernistisk svensk konstmusik från mitten av 1900-talet. Jag nämnde professor Ingmar Bengtsson. Bengtsson stod Måndagsgruppen, vari Karl-Birger Blomdahl ingick som ledande personlighet, nära och hade nog uppskattat att både Blomdahl, Pettersson (elev till Blomdahl) och Roman (som Bengtsson skrev sin doktorsavhandling om) skulle finnas med i en kulturkanon drygt femtio år senare. Detta exempel belyser hur musikvetenskapliga och kompositionstekniska diskurser som gynnat vissa tonsättare, epoker och stilar – och där var föregångare inom musikvetenskapen som Bengtsson och Bo Wallner djupt inblandade – slår genom än i dag. Liknande analyser, om än inte lika övertydliga, kan man tänka sig för kanoniserandet av Alfvéns, Larssons och även Johanssons musik. Beethoven, som Lundberg nämner från sitt perspektiv som en slags objektiv kanonstorhet, är förstås ur-exemplet på stenhård modern kanonisering – utan särskilda, medvetna strategier för att lyfta honom till en imaginär Pantheon hade hans musik kunnat vara bortglömd i dag. Som musikvetare, eller överhuvudtaget en informerad humanist, behöver man sålunda förhålla sig ytterst kritiskt till tidigare generationers kanonkonstruktioner och hellre problematisera än befästa dem – eller bygga nya. *Bildning* är möjlig utan att befästa gamla kanon eller ens förhålla sig till sådana; det går att ”stå fri och levande...” – om vi nu behöver ta hjälp av Ingemar Hedenius (Lundberg, 2025, s. 3). Nästan sist: det är inte korrekt att – som Lundberg (2025, s. 6) skriver – idéer om det nationellt svenska (även om etnicitet är sekundärt) inte har spelat någon roll för urvalen i kulturkanon! Det är ju det som är det uttalade syftet – att lyfta fram ett gemensamt svenskt kulturarv. Ett talande citat från betänkandet – som kan läsas som ett kulturkonservativt manifest i kondenserad form – lyder: ”En berättelse om nationell identitet som bygger på en föreställning om ett kulturarv där frihet och lagbunden ordning är centrala komponenter är i sig viktig.” (*En kulturkanon för Sverige*, s. 22). Kort sagt: det är viktigt att ha en nationell myt.

Det vore mycket intressant att få ta del av synpunkter från andra forskares – inom musikvetenskapen eller andra områden – på dessa eller liknande frågor, och jag välkomnar en fortsatt debatt.

Referenser

- Andersson, Elisabet and Forsberg, Birgitta, 2025. Vad händer när eliten samlas på Engelsberg? *Svenska Dagbladet* 20250831. URL: <https://www.svd.se/a/alEap5/bakom-kulisserna-hos-ax-son-johnsons-maktiga-stiftelse>.
- Burlin, Toivo, 2025. Det kanoniska konceptets tyranni: En kritik av musikurvalet i *En kulturkanon för Sverige*. *Svensk Tidskrift för Musikforskning*. URL: <https://publicera.kb.se/stm-sjm/article/view/62083>.
- En kulturkanon för Sverige*. Betänkande av kommittén En kulturkanon för Sverige, Statens offentliga utredningar SOU 2025:92, Stockholm 2025. URL: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2025/09/sou-202592/>.
- Fleck, Ludwik, 1935. *Entstehung und Entwicklung einer wissenschaftlichen Tatsache: Einführung in die Lehre vom Denkstil und Denkkollektiv*. Basel: Schwabe und Co.
- Lundberg, Mattias, 2025. Det kanoniska konceptets koleriska klander: Ett svar på Toivo Burlins kommentarer till *En kulturkanon för Sverige*. *Svensk Tidskrift för Musikforskning*. URL: <https://publicera.kb.se/stm-sjm/article/view/62275/50375>.
- Principprogram 2023 Sverigedemokraterna*. URL: <https://www.sd.se/wp-content/uploads/2024/01/sverigedemokraternas-principprogram-2023.pdf>.
- Svensson, Olof, 2025. Jubel inom SD efter kulturkanon: Bekräftelse för nationalismen. *Aftonbladet* 20250902. URL: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/W0EP7L/kulturkanon-jubel-inom-sverigedemokraterna>.
- SVT Nyheter, 2025. *Lars Trägårdh: Kulturkanon ett nationalistiskt projekt*. URL: <https://www.svt.se/kultur/lars-tragardh-kulturkanon-ett-nationalistiskt-projekt>.

Biografi

Toivo Burlin är docent i musikvetenskap vid Stockholms universitet. Han disputerade vid Göteborgs universitet på avhandlingen *Det imaginära rummet: inspelningspraxis och produktion av konstmusikfonogram i Sverige 1925–1983* (2008). I forskningen, där olika genrer och musikmiljöer studerats, finns en tonvikt vid teknologins och mediernas betydelse för musiken i senmoderniteten; musiketnologiska perspektiv, liksom historiografiska problem. Bland senare arbeten, som problematiserar historiesyn och begreppet ”musik”, kan nämnas den musikarkeologiska och antropologiska inriktade artikeln ”Sounds of a Grand Race: Conceptualizing Supernatural ‘Vitra’ Paths as Pre-Modern Sound-Musical-Spatial Infrastructure” (*Journal of Music Archaeology*, 2024). Perioden 2022–2025 leder han det av Vetenskapsrådet finansierade projektet *Calle Jularbo och gammeldansen: Musik, nätverk, medialisering*.